

NE KELİMESİNİN ÇEKİMİ ÜZERİNE

AYHAN GÖKSAN

Ne soru zamirinin, çekim eki almış hali olan *neye* ve *niye* kelimeleri üzerinde, benim bildiğime göre, şimdiye kadar durulmamıştır. Orta okul ve lise öğrencileri için hazırlanmış dil bilgisi kitaplarında da, bu konuda hiçbir kayıt yoktur. Her halde bu iki kelime arasındaki anlam ayrımı düşünülmemiştir. Türkçe Sözlük'ün son baskısındaki karşılıklar şu şekildedir:

neye zf. 'niye; *niye* zf. "Niçin" gibi bir olayın amacını veya sebebini sormak için kullanılır. *Niye* doğrusunu söylemiyorsun?

Görüldüğü gibi, burada da iki kelime aynı anlama bağlanmıştır.¹ Bununla birlikte *neye* ve *niye* kelimelerinin, hususiyle son yıllarda gösterdiği anlam ayrımına işaret etmek yerinde olur.

Neye ve *niye*, aslında *ne* soru zamirine datif eki getirilerek oluşmuş tek bir kelimenin, fonetik değişikliğe uğramış iki söylenişinden ibarettir ve görevinin de zamir olması icabeder. *Neye* yarar? cümlesini sık sık kullanırız. *Neye* kelimesinin burada, ismin yerini tuttuğu açıkça görülmektedir. *Neye* baksam neyi görsem, bana bin dert oluyor mısramda olduğu gibi, *neye* el atsam kurur; *neye* niyet *neye* kısmet sözlerinde de kelimenin görevi zamirdir.

Neye kelimesinin pek az kullanılışı ve *niye*'nin de, daha çok konuşma dilinde kullanılıp yazı dilinde onun yerini *neden*, *niçin* kelimelerinin tutuşu dolayısıyla, bu kelimeler için bulduğumuz örnekler azdır. *Veba*¹ romanından seçtiğimiz örnekler, bu iki kelime arasındaki ayrımı belirtme bakımından önemlidir:

— Çok iyi bir çocuk bu, bana şahitlik edebilir.

— *Neye*?

Cottard tereddüt etti:

— Şeye: Benim öyle kötü bir insan olmadığma (s. 45).

— Zaten *neye* yarar bu? Nefret ettiğim şeyin ölüm ve fenalık olduğunu siz de pekâlâ biliyorsunuz (s. 173).

Niye kelimesine gelince: Bu kelime de yapı bakımından *neye* ile aynı olmakla birlikte, anlamca birinci kelimedenden ayrılmaktadır. *Niye* kelimesi *neden*, *niçin* gibi bir soru zarfıdır; daha doğrusu, bu görevi sonradan almıştır. Bu kelime ile ilgili örnekler aşağıdadır:

... bir büro başından başka yerde tasavvur etmeye *niye* imkân olmadığı anlaşılır (s. 37).

Grand:

— *Niye?* diye sormuştu.

¹ *Veba*, Albert Camus'den çeviren Oktay Akbal. Varlık Yayınevi, İstanbul.

- Çünkü herkes bilir ki... (s. 46).
- Niye gönüllü toplamıyorlar? (s. 100).
- Koğuşta. Eğer onsuz halledebilenecek bir şey ise daha iyi olur.
- Niye?
- Çünkü işi var (s. 166).
- Niye ateş ediyor?
- Kimse bilmiyor bunu (s. 249).

Roxane

Tehlikeye

Atıldımsa, kabahat sizindir. Evet. Niye
Başımı döndürdünüz o mektuplarımızla?

(*Cyrano de Bergerac* s. 244)².

Neye kelimesinin görevinin sozu zamiri olduğunu yukarıda söylemiştik. Ancak, *Kamus-ı Türki*'nin *ne* maddesinde verilen karşılık ve örnekler, bu kelimenin bundan en az 100 yıl önce, zarf olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu hal zamanımıza kadar devam etmiş ve daha sonra da yerini *niye*'ye bırakmıştır. Bununla birlikte, *neye* kelimesinin zarf olarak ilk kullanıldığı zamanı ve kullanılış sebebini tâyin etmek güçtür. *Kamus-ı Türki*'nin *ne* maddesi şu şekilde:

neye 1. ne için, ne maksadla: *neye* geldiniz? 2. ne sebepten: dün *neye* geldiniz?

Bundan şu sonucu çıkarabiliriz: Soru zamiri olan *neye*, haklı olarak başka kelimelerin datif halleri nasıl gösterilmiyorsa, gösterilmemiş, bunun yerine, zarf görevli *neye* belirtilmiştir. Ancak, bugün için bu iki kelimeyi ayrı ayrı göstermek doğru olur, kanısındayız.

Neye ve *niye* kelimeleri arasında kesin birer ayırma yapmak, hem anlam, hem de imlâ bakımından önemlidir. Bu iki kelimeyi, anlamlarına uygun imlâda yazanlar olduğu gibi, bunun dışında hareket edenler de var:

— Peki bunun ceremesini trenlerdeki yüzlerce yolcu *neye* çeksin? (Çetin Altan: *Milliyet* 4 nisan 1960).

Gazetecilerden biri:

— Öyle ise bizi buraya *niye* davet ettiniz? demiş. (Ulunay: 21 mart 1960).

— *Neye* baktım beybaba?

— Tükürdün de... (Ulunay: *Milliyet* 22 mart 1960).

— Yahu, dedi, sen nereden geliyorsun? Ne iş yaparsın?

— *Neye* sordun? (Ulunay: 22 mart 1960).

Yukarıda, Ulunay'dan aldığımız üç örnekten ilki bir gün önce yazıldığı halde, ertesi gün *niye*'nin yerini *neye* almıştır. Yine *Cyrano de Bergerac*'tan

² *Cyrano de Bergerac*. Edmond Rostand'dan çeviren Sabri Esat Siyavuşgil. Remzi Kitabevi, İstanbul.

alınan aşağıdaki parçada da *niye*'nin kullanılış tarzı, alışmadığımız bir şekildedir:

Le Bret, ellerini semaya kaldırarak.
İhtiyatlı ha! Hemen kendisini bulmalı.
Nerdeyse gelir. Ama *niye* yarar ki (s. 278).

Bu durumun, mürettip hatasından mı, yoksa yazarların şekilciliğe bağlı oluşlarından mı ileri geldiğini kestirmek pek kolay değildir.

Niye kelimesindeki ilk vokalın fonetik değişikliğe uğramasının sebebinin *y* konsonu ile izah edebiliriz. Ancak, bu değişikliğin meydana geldiği zamanı tâyin de güçtür; bununla birlikte, bunun en geç, son 10-15 yıl içinde olduğu söylenebilir. Kelimenin, neden her iki söylenişi muhafaza ettiği sorusuna gelince: Her halde, bu da anlam ayırımını daha iyi belirtebilmek içindir.

Şu halde, şöyle bir sonuca varabiliriz: *Neye* kelimesi aslında bir soru zamiridir; sonra belli olmıyan bir zamanda, görevi soru zarfına dönmüştür. *Niye* ise bugün için kalıplaşmış olup, kelime *ne* ile ilgisini kesmiş gibi görünmekte ve kök ayrılmamaktadır. *Dost Kazanmak ve İnsanlar Üzerinde Tesir Yapmak*³ adlı kitaptan alınan iki örnekte *neye* kelimesi, hem *neye*, hem de *niye*'nin yerine kullanılmıştır:

Bu 2500 iş adamı ve kadını *neye* gelmişlerdir? Buhran yüzünden daha geniş bilgiye karşı açlık hissettiklerinden mi? (s. 7).

Herşey arzudan doğar ve her samimî dilek yerini bulur. Kalbimiz *neye* bağlanırsa varlığımız da onun mahiyetini alır (s. 66).

Bence bu iki kelimenin yazılış ve kullanılış yerlerini kesin olarak ayırmak gerektir. Yukarıdaki son iki örnek de beni haklı çıkaracak niteliktedir.

³ *Dost Kazanmak ve İnsanlar Üzerinde Tesir Yapmak*. Dale Carnegie'den çeviren Ömer Rıza Doğrul. Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1947.